

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA TANQIDIY FIKRLASH BO'YICHA O'QITUVCHILARNING TASAVVURLARI

Gulyamova Nigina Azimovna

O'zbekiston-Finlandiya pedagogika institute 2-kurs magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7394627>

Annotatsiya. ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim jarayonida o'qituvchilarda tanqidiy fikrlash jarayonlarini rivojlantirish va ularda tarkib toptirish xususiyatlarining nazariy va amaliy jihatlari keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Tanqidiy fikrlash, o'qituvchilarning fikrlari, o'qituvchilarning malakasini oshirish, boshlang'ich ta'lim, Yevropa maktablari.

ВОСПРИЯТИЕ УЧИТЕЛЯМИ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ В НАЧАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация. в данной статье представлены теоретические и практические аспекты развития процессов критического мышления у учителей и особенности создания их содержания в процессе начального образования.

Ключевые слова: критическое мышление, мнение учителей, подготовка учителей, начальное образование, европейские школы.

TEACHERS' PERCEPTIONS OF CRITICAL THINKING IN PRIMARY EDUCATION

Abstract. in this article, the theoretical and practical aspects of the development of critical thinking processes in teachers and the features of their content creation in the process of primary education are presented.

Keywords: Critical thinking, teachers' opinions, teacher training, primary education, European schools.

Tanqidiy fikrlash bu – XXI asr talablarini muvaffaqiyatli ro'yobga chiqarishimizga imkoniyat yaratuvchi, o'rganayotgan va bajarayotgan ishimizni yanada chuqurroq anglashimizga yordam beruvchi ijobiy ko'nikmadir. Tanqidiy fikrlashga o'rgatish Kadrlar tayyorlash milliy dasturida bayon etilgan yuqori kasbiy madaniyatli, ijodiy va ijtimoiy faol xayotda o'z o'rnini topa oladigan malakali kadrlarni shakllantirish vazifasini hal qilishga ham mos keladi. Xo'sh, shunday bo'lsa tanqidiy fikrlashning o'zi nima? Adabiyotlarda bu tushunchaga berilgan turli xil ta'riflarni uchratish mumkin.

Bu tushuncha haqida gapirishdan oldin, ayrim aqliy faoliyat ko'nikmalarini ko'rib chiqaylik, lekin ularni tanqidiy fikrlash deb bo'lmaydi. Esda saqlash – eng muhim fikrlash jarayoni bo'lib, busiz o'quv jarayonini amalga oshirib bo'lmaydi, lekin u tanqidiy fikrlashdan tubdan farq qiladi. Kompyuterning xotirasi har birimiznikidan anchagina yaxshiroq, lekin esda saqlash tanqidiy fikrlashni bildirmaydi. Ko'pchilik o'qituvchilar har qanday fikrlashdan ko'ra xotirani rivojlantirishni yuqoriroq qadrlaydilar, nazorat ishlari va imtihonlarda asosan talabalar xotirasi ko'lamini tekshiradilar. Lekin tanqidiy fikrlash tarafdorlari esa aqliy faoliyatning murakkabroq turlarini nazarda tutadi.

O'quv jarayonini usiz amalga oshirib bo'lmaydigan «notanqidiy fikrlash» turlaridan yana biri – murakkab g'oyalarni tushunish bilan bog'liq. Biologiya va matematika, tarix va adabiyot darslarida talabalar ba'zan o'qituvchining aytganlari yoki darslikda nima haqida yozilganligini tushunish uchun ancha «bosh qotiradilar». Tushunish, ayniqsa, agar o'quv materialini qiyin bo'lsa, murakkab aqliy jarayon bo'lib hisoblanadi. Masalan, talaba murakkab teoremani tushunish

uchun bosh qotirmoqda. Albatta uning miyasida murakkab aqliy jarayonlar kechadi, lekin buni ham hozircha tanqidiy fikrlash deb bo'lmaydi.

Biz o'zgalar fikrini tushunish ustida ishlar ekanmiz birinchi bosqichda bizning shaxsiy fikrlashimiz sust bo'ladi: bunda biz faqat bizgacha kimdir tomonidan yaratilganni idrok qilamiz xolos, tanqidiy fikrlash esa, yangi, tushunib bo'lingan g'oyalarni tekshirilayotganda, baholanayotganda, rivojlantirilayotganda va qo'llanayotganda sodir bo'ladi. Dalillarni eslab qolish va g'oyalarni tushunish esa tanqidiy fikrlash uchun zarur bo'lgan dastlabki shartlar bo'lib hisoblanadi, lekin ular o'zaro yaxlitlikda ham tanqidiy fikrlashni anglatmaydilar.

Tanqidiy fikrlash o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini shakllantirish uchun ta'lim tizimini mustahkamlash muhimligini tan oladi. Bolalarning tanqidiy fikrlash qobiliyati, bir tomondan faktlarga asoslangan bilimlardan foydalangan holda mulohaza yuritish va ochiq va izlanuvchan tafakkurni qabul qilish demakdir. Biroq, bunga erishish uchun maktablarda tanqidiy fikrlashni yaxshilashlari uchun o'quv dasturlari ko'proq amalish mashg'ulotlarga tayangan holda integratsiya qilinishi kerak. O'qituvchilar, psixologlar va faylasuflar bu borada bir fikrda bo'lishsa ham tanqidiy fikrlashning ahamiyati, kontseptsiyasi nimani anglatishi haqida hali ham kelishuv mavjud emas va o'qituvchilarni amaliyotda qo'llash uchun qanday tayyorlanishi kerakligi haqida bahs muzokazalar olib borilmoqda. Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi boshlang'ich sinf o'qituvchilari ushbu kontseptsiyani qanday qabul qilishlarini va ular o'zlarining maktab va maktablarida qanday professional fon tariqasida tanqidiy fikrlash tajribasini olib kelishlarini o'rganish edi.

Bryusseldagi (Belgiya) uchta Evropa maktabida jami yigirma bir o'qituvchi yarim tizimli suhbatlar orqali so'roq qilindi. Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, o'qituvchilar tanqidiy fikrlash tushunchasini yaxshi tushunadilar. Ular tanqidiy fikrlashni turli strategiyalar orqali faktlarni tahlil qilish, boshqa faraziy vaziyatlarni idrok etish va aniq faktlar bo'yicha shaxsiy fikrlarni shakllantirish va takomillashtirish qobiliyati deb hisoblaydilar. O'qituvchilarning fikriga ko'ra, bular tanqidiy fikrlovchining asosiy xususiyatlari: turli xil madaniy muammolarga nisbatan fikr yuritish, hamkorlik qilish, tahliliy va ochiq fikrlash haqida o'z ifodasini topadi. O'qituvchilarning maktabdagi ta'limi, natijalar, bir tomondan, fikrlash xaritasini tuzish, guruh muhokamasi va faol o'rganish sinfida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun hisobga olinadigan tegishli amaliyot ekanligini ko'rsatadi.

Boshqa tomondan, ular o'zlarining tajribalari hali ham cheklanganligini ta'kidlaydilar. Ularning kasbiy tajribasiga kelsak, ular o'qituvchilarni tayyorlash jarayonida loyihaga asoslangan ta'lim va bolalar uchun falsafa orqali tanqidiy fikrlashni rag'batlantirishni uchratganliklarini ko'rsatadilar. Shu bilan birga, ular bu sohada hali ham tengdoshlarni o'rganish va o'qituvchilar malakasini oshirish jarayonida ilg'or tajriba almashish orqali qo'shimcha yordam ko'rsatish zarurligini ta'kidlaydilar.

Xulosa qilib aytganda o'qituvchilar boshlang'ich ta'limda buni targ'ib qilish uchun yetarli darajada tayyor bo'lishlari uchun mavjud amaliyotlar orqali tanqidiy fikrlashni o'rgatish bo'yicha yaxshiroq tayyorgarlik ko'rishlari kerak. O'qituvchilarning idrokiga alohida e'tibor qaratilgan ushbu tadqiqot boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy rivojlanishi kontekstida "Tanqidiy fikrlashga oid amaliy kontekstlar"ni targ'ib qilish asoslarini aniqlashga yordam beradi. Natijalarning dolzarbligi "Tanqidiy fikrlashga oid amaliy kontekstlar" bo'yicha innovatsion o'qitish usullari bilan shug'ullanadigan turli manfaatdor tomonlar (o'qituvchilar, maktab

direktorlari, siyosatchilar, tadqiqotchilar) o'rtasida kelajakdagi ta'lim tadqiqotlari va dizayni uchun ishlatilishi mumkin.

REFERENCES

1. Nishonov A, Xaydarov B, Nuriddinov B. va boshqalar. Baholash metodlari. O'quv metodik qo'llanma. T., 2003.
2. Pol, R. V., Elder, L. & Bartell, T. (1997). Kaliforniya o'qituvchisini tanqidiy fikrlash bo'yicha o'qitishga tayyorlash: Tadqiqot natijalari va siyosat bo'yicha tavsiyalar. O'qituvchilar malakasini oshirish bo'yicha Kaliforniya komissiyasi Sakramento: Kaliforniya.
3. Ismoilovich, S. A. SOCIO-PSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF THE FORMATION OF THE PSYCHOLOGY OF A HEALTHY LIFESTYLE OF FAMILIES.
4. Azamat, S. (2022). On The Basis Of National Values To Raise A Healthy Generation In The Family. *Journal of Positive School Psychology*, 6(10), 2417-2420.
5. Saidov A. SOCIAL PSYCHOLOGICAL SIGNIFICANCE OF THE FORMATION OF A CULTURE OF A HEALTHY LIFESTYLE IN THE FAMILY //Science and innovation. – 2022. – T. 1. – №. B7. – C. 867-871.
6. Sharifjon To'lqin o'g A. et al. TA'LIM-TARBIYA TIZIMI VA O'QITUVCHILAR FAOLIYATIDA PSIXOLOGIK XIZMATNING AHAMIYATI //MODELS AND METHODS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE RESEARCH. – 2022. – T. 1. – №. 11. – C. 57-60.
7. Saidov A., Avulkhairov F., Razakov F. SCIENTIFIC AND THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE PROBLEM OF THE FORMATION IN THE FAMILY OF PERCEPTIONS OF A HEALTHY LIFESTYLE OF YOUNG PEOPLE AND THE STATE OF ITS STUDY //Science and innovation. – 2022. – T. 1. – №. B7. – C. 1432-1436.